

ופעם דרש כן בסעודת ברית מילה, שאעפ"י שבספר בני יששכר (תשרי ד, ז) הביא בשם מדרש שלאחר שנגזר על אליהו להופיע בכל ברית מילה אמר שאינו יכול להיות במחיצת חוטאים, ונענו לו מן השמים לכפר עוונותיהם של כל הנמצאים, ע"ש – מכל מקום אי אפשר שיתכפרו בלא תשובה. ונתווכח עמו הגה"צ רבי יחזקאל לעיונשטיין ז"ל המשגיח דישיבת פוניבז', והקשה דאם כן מה הועילה ההבטחה הרי עליו להופיע גם כשלא שבו בתשובה. אבל רבנו אמר פעמים רבות שלדעתו צדקו דבריו וברור הדבר שאין הכוונה כפשוטה אלא לענין הסרת הזוהמא השורה על החוטא, וכדאיתא בתנא דבי אליהו (ראה באור החיים הק' ויקרא ו, ב ובקב הישר ז) שהוא סובל כל מיני סרחון חוץ מסרחון של חוטאים ופושעים. ועל זה השיב לו הקב"ה שבשעה זו יעביר מהם את הסרחון כאילו לא חטאו כלל, ואף דבר זה חשוב הוא מאד. ואשרי מי שזוכים לעלות באותה שעה לשוב אל ד' ולהשאר במקום קדשו גם לאחר הברית.

(מובא בספר הליכות שלמה – מועדים א' פרק ד הערה 3)

פרק עשרים – 'תולין'

'... שכל המעשים שנפש מיישראל מסגל בחוץ יכול להביאם לקדושה. אכן יש מעשים שצריכים בירורים ויש מקום שאין צריך בירור, וכמו קדושת שבת שהנאות האדם ותענוגיו הם בקדושה ואין צריכים לבירורים, וזה רומז המשנה במסכת שבת אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת – שבת ויום טוב אין צריך לבירורים (שעליהם מרמזת המשמרת), שכל המלאכות שנאסרו בשבת רומזין שכן השי"ת מנהג נגד ישראל, ועל הנאת שבת ויום טוב חותם השי"ת שאינם צריכים לבירורים' (מתוך מי השלוח ח"ב ריש פרשת תצא).

'דרבי אליעזר עדיפא מדרבי יהודה' – שלשיתנו אף מכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב דוחים. יתכן שנוגע הדבר בשיטתו בראש הפרק הקודם שמכשירי מצוה כמוהם כמצוה לדחות השבת, וכן מכשירי אוכל נפש כאוכל נפש.

דף קלח

'מדרבנן הוא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול'. יש מפרשים משום 'עובדין דחול' (ערש"י קלט: ד"ה מערים). ובתוס' (ד"ה כסא) משמע משום עשיית אהל, וכן מפורש בשלחן ערוך (שטו, ט). הרמב"ם בהלכות שבת (כא, יז) כתב: 'וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול ש מא יבא לשמר'. ואילו ביום טוב [שמותר לשמר] כתב (יום טוב ג, יז) רק 'שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול'. ונראה שיצא לו הטעם של חשש שימור מדברי רבי אליעזר שמתיר לתלות ביו"ט ואוסר בשבת, שאילו היה זה עובדין דחול או משום אהל, לא היה חילוק בין יו"ט לשבת. ואולם חכמים שאוסרים בשניהן היינו משום עובדא דחול (וע' במגן אברהם שטו סק"א שפירש בדעת הרמב"ם שמשום אהל לבד לא היו אוסרים מפני שאינו עושה מחיצות, אבל זה שהוא כמעשה חול אסרוהו משום אהל. וע"ע בנתיב חיים סם).

'מי סברת ר"א אדרבי מאיר קאי דאמר חייבת, אדרבנן קאי דאמרי פטור אבל אסור ואמר להו איהו מותר לכתחילה'. הרש"ש (ג:): פירש דברי הגמרא, על פי מה שכתב בטעמו של רבי מאיר

המחייב, והלא ודאי תכשיט הוא – אלא כיון שחכמים אסרו להתקשט בו בשבת לכתחילה, על כן סובר שפקע ממנו שם 'תכשיט' בשבת. ועל כך חולק ר"א ואמר הלא חכמים לא אסרוהו כלל וממילא אין לך לחייב חטאת.

יש להעיר שמצינו עוד מחלוקת משולשת [באמוראים] שלפי דעת חכם אחד מותר לכתחילה ולפי השני פטור אבל אסור ולפי השלישי חייב חטאת – להלן קמה. לענין סחיטת שלקות.

'משום מאי מתרינן ביה...' פירוש, כיון שהבערה לחלק יצאה (כדלעיל ע), הרי כאילו כתוב 'לאו' על כל מלאכה ומלאכה, וכלאין של חלב ודם החלוקים זה מזה וצריך להתרות על החלב משום חלב ועל הדם משום דם, כך על כל מלאכה ומלאכה (תורי"ד. וכן משמע בספרי (שלח קיג) ובתוס' ובתורי"ד ריש מו"ק, שצריך להזכיר בהתראה משום המלאכה המסוימת).

יש מי שכתב לפי זה, שביום טוב שאין בו חילוק מלאכות, אין צריך להתרות בו משום המלאכה הפרטית (עפ"י שביית השבת ח"ב, בפתחה). ואולם מדברי הריטב"א (במו"ק ב:) משמע שלדעתו אף ביום טוב צריך להתרות משום המלאכה המסוימת. ויש סוברים שאין צריך להזכיר בהתראה את שם המלאכה, אלא דנפקא מינה לידע משום איזה אב-מלאכה הוא עובר, שאם התרו בו משום אב אחר פטור. וזו כוונת שאלת הגמרא 'משום מאי מתרינן ביה' – לאפוקי אב אחר (כן צדדו בתוס' לעיל עג: ובב"ק ב. ועוד. ע' מנחת חינוך לב, א. וע"ע בספר תוצאות חיים (לגר"מ זעמבא ה, ב) שלדעת שמואל אין צריך להזכיר שם המלאכה המסוימת בהתראה).

וצ"ע במה שכתב המהרש"א לעיל עג: שבאבות הדומים זל"ז אפילו התרו בו משום האב האחר חייב. ולדבריו אין מובן מה הנידון כאן משום מה מתרים בו, וכבר הקשה כן הגרעק"א שם על המהרש"א בסנהדרין כו, ע"ש.

'רבה אמר משום בורר... מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח הפסולת, אף הכא נמי נוטל את האוכל ומניח את הפסולת...' רש"י מפרש שרבה אינו חולק על דברי רבי זירא שאפשר להתרות משום מרקד, שהרי המשמר דומה למרקד בשני צדדים; שנוטל אוכל ומניח הפסולת, ועוד שהפסולת מלמעלה והאוכל מלמטה, אלא שסובר שאפשר לחייבו אף משום בורר (וכמו שפירש הגרעק"א לעיל עג:). ואולם מדברי רבנו חננאל (כאן) והתוס' (לעיל עג: וב"ק ב.) מבואר שלרבה חייב משום 'בורר' ולא משום 'מרקד'. וכן נמצא בירושלמי. ויש לפרש טעם הדבר, ששונה המרקד שעושה פעולה בפסולת ובאוכל ביחד ע"י נענוע הכברה, ובכך נפרד האוכל מהפסולת, אבל הבורר נוטל את האוכל בלבד [כשהפסולת מרובה. תוס' עד.]. והפסולת נשארת במקומה, ולכך המשמר דומה לבורר שבשעת הבירור לא נעשית פעולה בשמרים כלל אלא מונחים הם במקומם והיין זב מהם (עפ"י באור הלכה שיט, ט).

(ע"ב) 'כילת חתנים'. ע' בראשונים כאן ובעירובין קב. ולכאורה אפשר לפרש באופן נוסף; כילה התלויה סביבות המטה על מסגרת, ותלויה משני צדי המוט שבסגרת ואינה מקרה את המטה אלא חוצצת בין המטה לחוק, ושיפוע הכילה צר ביותר. ויתכן שגם לפרש"י מטרת הכילה היתה לצניעות כעין וילון, אלא שלפירושו לא היתה תלויה סביבות המטה אלא באמצעה, וניתן להתכסות בה.

'האי סינא שרי... הא דמיהדק הא דלא מיהדק'. רש"י מפרש שלפי המסקנא אין בדבר משום איסור אהל כלל [מפני שדרך לבישה זו], אלא שאסור לצאת לרשות הרבים [או בכל מקום שאין בו עירוב – לדעת הט"ז. ויש חולקים] בכובע שאינו מהודק היטב, שמה תגביהנו הרוח מראשו ויטלטלנו ברשות הרבים. וכתבו הפוסקים לפי זה שאין לחוש אלא בכובע עליון כגון זה העשוי להגנה מפני החמה, ויש

תחתיו כובע קטן, אבל סתם כובע שאדם נושא על ראשו ואין תחתיו כובע קטן – אין לחוש שיטלטלנו בידו ומותר אפילו אינו מהודק.

ודעת רבנו חננאל, רמב"ם, בעל הערוך, רבנו תם והרב המגיד, וכן נקט השלחן-ערוך, שלא חזרו בגמרא מן הטעם הראשון אלא טעם האיסור הוא משום אוהל, ואין חילוק בין רשות הרבים לתוך הבית. ואעפ"י שאין לו דפנות, אסור מדרבנן מפני שעשוי להגן מהחמה לכך נחשב אהל עראי.

ואמנם אין איסור אלא כששולי הכובע רחבים טפח והם קשים ואינם נכפפים למטה, אבל נכפפים – אין זה אהל. ורק ככובע המהודק לראש, לאפוקי אם השליך כנף בגדו על ראשו. וזה פירוש דברי הגמרא **הא דמיהדק...** [שני דברים במשמע; מהודק לראש והוא עצמו מהודק וקשיח. רדב"ז ח"ה א'תנ]. ולפירוש זה אין לגרוס 'א לא' (מהרש"א עירובין קב).

וכתבו הפוסקים להצדיק המנהג שנהגו לחבוש כובע עם שולים רחבים טפח – אם משום שאינו עשוי לצל, אם משום שסמכו על רש"י בבאור הגמרא שאין שייך איסור אוהל בזה. ואולם אף על פי שאין למחות במקום שנהגו להקל [אף שמסתמא השפה עשויה לצל], במקום שלא נהגו יש להחמיר כדעת שאר הראשונים, שלא לחבוש כובע רחב שולים כזה בשבת (עפ"י משנה ברורה שא, מ-מא).

'עתידה תורה שתשתכח מישראל...'

'... והנה זה הפרק, תולין את המשמרת, מרמז על כל הברורים שצריך להיות בין ישראל, שעתיד הקב"ה לברר ביום שכולו שבת עד שיהיה היין נקי בלי שום סיג ופסולת. וזהו עתידה תורה שתשתכח מישראל, היינו שיהיה רצון הש"י נעלם בהסתר פנים בלי שום דעת ועצה מדברי תורה שהם תרי"ג עיטין (= עצות) כדאיתא בזוהר הקדוש (שמות פב). ואז יהיה הבירור גמור שיכונו ישראל לרצון הש"י רק ממעמקי לבם מחמת שהם בתולדה מזרע אברהם יצחק ויעקב, ומדביקותם האמיתי לא יטה לבם מרצון הקב"ה ויתברר שהם דבקים בהש"י, דאורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד' (מי השלוח ח"א לקוטי הש"ס).

'... זהו השפעת חכמת הש"י הנכנס ללבבות בני ישראל, והתגלותו הוא מתוך לבבות חכמי ישראל, ועל זה הבטיח הש"י כי לא תשכח מפי זרעו.

ובשבת אמרו דעתידה תורה שתשתכח בו' – שלא יהיה הלכה ברורה, היינו הבירור-הלכה הוא תורה שבכתב דכתיבא ומנחא שדבריה ברורים לכל, משא"כ על ידי תורה שבעל פה אין הלכה ברורה, דהללו אוטרים והללו מתירים וכו' (חגיגה ג) **ודבר ד'** זו הלכה הברורה אינו מבורר כי אינו נגלה דבר ד'.

וזהו שבירת לוחות ראשונות, דעל ידי זה למידין תורה ושוכחים (וע' עירובין נד), כי אילו זכו היו רואים הכל מבורר וגלוי בתורה שבכתב, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט), ולא הוצרכו לתורה שבעל פה כלל ולא שייך שכחה בהכתוב מפורש, אבל אחר החטא בלוחות אחרונות נגזר האור הגלוי שהיה בתורה שבכתב ועל ידי זה בא ההעלם, והתגלות האור הוא רק בהעלם. ואף שאין הלכה ברורה מכל מקום אלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין יג) והכל דברי תורה, וזהו **דלא תשכח מפי זרעו** – היינו תורה שבעל פה והלכה שאינה ברורה...'

(מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן, לב)